

УДК 316.2.77: 37.01: 340.12

DOI <https://doi.org/10.26661/hst-2026-27-104-09>

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

МОШКОВСЬКИЙ, МАКСИМ¹

Анотація

Соціальна комунікація в інформаційному суспільстві перестає бути лише передачею повідомлень, вона стає процесом спільного конструювання знання. Відтак існує потреба в новому епістемологічному обґрунтуванні соціальної комунікації, яке враховує швидкість, масштаб і мережеву природу інформаційних потоків. **Мета статті** – дослідження шляхів і способів адекватного епістемологічного підґрунтя сучасної комунікації. **Методологія дослідження** ґрунтується на сукупності методів, серед яких діалектичний, історико-філософський, феноменологічний, етимологічний, дискурсивний, герменевтичний, семіотичний, антропологічний, системний, критично-аналітичний. Використано також синергетичну методологію, загальнонаукові та конкретно-наукові методи, зокрема, аналізу і синтезу, індукції й дедукції, узагальнення та аналогії. **Висновки та перспективи подальших досліджень.** Розглянуто теоретико-методологічні засади інформаційного суспільства в контексті його епістемологічних та антропологічних вимірів. Доведено, що соціальна комунікація в інформаційному суспільстві перестала бути просто каналом передачі готового знання, вона стала безпосереднім простором його генерації. Проаналізовано феномени «постправди», алгоритмічного маніпулювання та кризи довіри, які є прямими наслідками браку адекватного епістемологічного підґрунтя сучасної комунікації. Обґрунтовано, що інформаційне суспільство ставить перед соціальною комунікацією епістемологічне завдання відновити спільні критерії істини і довіри в умовах мережевої фрагментації та алгоритмічної опосередкованості. Це потребує поєднання технічних рішень, освітніх програм і нових інституційних процедур, які забезпечать прозорість, підзвітність й інклюзивність процесів верифікації знання. Аргументовано, що епістемологічне обґрунтування соціальної комунікації в інформаційному суспільстві вимагає відходу від жорсткого фундаменталізму на користь соціальної епістемології та еволюційної прагматики. Зазначено, що для подолання кризових явищ (таких як фейки, когнітивне розшарування суспільства, втрата раціонального дискурсу) філософія та теорія комунікації мають розробити нову методологію «цифрової гігієни» та критичного мислення, яка б розглядала медіаграмотність не просто як прикладну навичку, а як фундаментальну епістемологічну чесноту сучасного суб'єкта пізнання.

Ключові слова: інформаційне суспільство, соціальна комунікація, комунікативна дія, епістемологія, пізнавальний інтерес, істина, дискурс, постправда, раціональність.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку цивілізації, який традиційно визначають як інформаційне суспільство (або суспільство знань), характеризується радикальною зміною онтологічних та праксеологічних засад людського буття. Інформація перетворилася з технічного засобу передачі повідомлень на рушійну силу суспільства, базовий стратегічний ресурс, системний маркер та первинне середовище життєдіяльності людини. Маючи безпрецедентний доступ до знань, сучасне суспільство опинилося в стані глибокої дезорієнтації, де класичні регулятори – право та мораль – дедалі частіше вступають у гострі колізії.

В умовах, коли комунікаційні потоки стають глобальними, миттєвими та децентралізованими, класична епістемологічна парадигма, що спира-

лася на суб'єкт-об'єктні відносини та пошук абсолютної істини, постає перед серйозною кризою. Руйнація епістемологічних підвалин комунікації веде до розпаду суспільного консенсусу як такого. Ці питання, які набули особливої актуальності в умовах радикальних соціальних трансформацій, цифрового розпаду усталених форм комунікації та комерціалізації знань, кризи постправди, вимагають переосмислення епістемологічних основ соціальної комунікації в нових соціокультурних реаліях.

Ступінь наукової розробки. Теоретичне осмислення інформаційного суспільства та його комунікативної природи пов'язане з класичними працями Мануеля Кастельса, Жана Бодріяра та Юргена Габермаса. Так, М. Кастельс у концепції мережевого суспільства підкреслює роль інформаційних потоків і цифрових комунікацій у формуванні нових форм соціальності (Кастельс, 2007; Castells, 2004, pp. 3–21; Castells, 2023, pp. 940–946). У свою чергу, Ж. Бодріяр через тео-

¹ Житомирський державний університет імені Івана Франка (Житомир, Україна)
maksym.mochkovskiy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2270-9518>

рію симулякрів та симуляції описав процес, коли знаки та зображення втрачають зв'язок із реальною дійсністю, замінюючи її «гіперреальністю» (Бодріяр, 2004, с. 4–8).

Епістемологічні аспекти соціальної комунікації на засадах комунікативної парадигми активно досліджували К.-О. Апел, Ю. Габермас, Д. Бюлер, В. Кульман, П. Ульріх, В. Гьосле (Apel, 2017; Бюлер, 2017, с. 54–57; Гьосле, 2003; Єрмоленко, 2022, с. 23–38; Ситниченко, 1996, с. 84–90). Вони обґрунтували значення комунікативної етики відповідальності для ціннісної переорієнтації та духовно-морального оновлення інформаційного суспільства. Сутність і зміст комунікативної теорії розкривається її представниками на тлі дискусій з теоретиками постмодернізму, неоконсерватизму, комунітаризму, системної теорії і постправди тощо.

Проблеми епістемологічного обґрунтування комунікації є базовими в теорії комунікативної дії Ю. Габермаса. Німецький мислитель обґрунтував, що нормальний розвиток суспільства можливий лише за умови «ідеальної мовленнєвої ситуації», яка базується на чотирьох претензіях на значущість: зрозумілості, істинності, правдивості та правомірності (Габермас, 1999, с. 287–324). Інформаційне суспільство, на жаль, системно порушує ці критерії. Алгоритми соціальних платформ спрямовані не на пошук істини (генерацію раціонального дискурсу), а на максимізацію залучення та монетизацію емоцій, що автоматично руйнує габермасівську модель раціональної комунікації та підсилює епістемологічну кризу.

Для осмислення складності формування соціальної комунікації цінними є напрацювання представників класичної та сучасної епістемології (І. Кант, К. Поппер, Т. Кун, П. Фейєрабенд, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко), які концептуально аналізували поняття істина, творчість та знання в рамках епістемології, філософії науки та філософії освіти.

В українській гуманітаристиці проблематикою соціальної комунікації в інформаційному суспільстві займаються О. Белінська, В. Воронкова, Т. Галіч, Г. Градосельська, І. Гурова, Ю. Данько, А. Єрмоленко, Н. Ковтун, М. Козловець, В. Кириченко, Ю. Малишена, О. Найдьонов, Є. Нестерова, В. Нестеров, О. Поліщук, С. Пролеєв, Т. Савельєва, В. Сілаєва, М. Требін, М. Триняк та інші науковці.

Водночас проблема полягає у зміщенні фокусу з суто правового аналізу комунікаційних проце-

сів в інформаційному суспільстві на фундаментальний гносеологічний рівень, що актуалізує потребу нового епістемологічного обґрунтування соціальної комунікації.

Метою статті є дослідження епістемологічних засад соціальної комунікації в умовах інформаційного суспільства.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити трансформацію соціальної комунікації й знання в інформаційному суспільстві, механізми руйнування традиційних механізмів суспільного узгодження комунікативних процесів.

2. Охарактеризувати комунікативну раціональність та епістемологічну кризу соціальної комунікації як першопричини сучасних морально-правових колізій.

3. Проаналізувати феномени «постправди», алгоритмічного маніпулювання та кризи довіри як наслідків браку адекватного епістемологічного підґрунтя сучасної комунікації.

Об'єктом дослідження є феномен соціальної комунікації в умовах інформаційного суспільства, а **предметом** – епістемологічні основи соціальної комунікації в нових соціокультурних реаліях і чинники, що зумовлюють деструкцію комунікативного простору.

Теоретико-методологічна основа. Специфіка обраної теми вимагає застосування міждисциплінарного підходу, що поєднує методи філософської гносеології, медіафілософії та соціології права. Феноменологічний метод дозволяє реконструювати досвід перебування індивіда в дезорієнтованому медіапросторі. Компаративний метод допомагає зіставити швидкість адаптації моральних систем та нормативно-правових актів до викликів цифрової доби. Критичний аналіз дискурсу дає змогу виявити приховані механізми влади, закладені в архітектуру сучасних комунікаційних платформ.

Особливе місце у методологічному каркасі дослідження посідає соціальна епістемологія, зокрема праці, присвячені феномену «епістемічної несправедливості» та епістемічної кризи в епоху постправди. Сучасні дослідники констатують, що ми переживаємо не просто надлишок інформації, а деградацію інституційних фільтрів, які раніше верифікували знання. Це змушує переглянути класичні концепції свободи слова, дифамації та права на інформацію, які розроблялися в епоху друкованого верстата. Цей мето-

дологічний підхід є надзвичайно важливим для нашого дослідження, оскільки колізія між законом і мораллю найчастіше виникає саме навколо симулякрів – віртуальних сутностей, які не мають чіткого правового статусу, але мають колосальний етичний та соціокультурний вплив.

У контексті вітчизняної наукової думки методологія дослідження збагачується підходами до аналізу інформаційної безпеки та трансформації суспільної свідомості в умовах гібридних загроз. Порівняльний аналіз правових стратегій регулювання інтернету (від лібертаріанських моделей до кібер-авторитаризму) дозволяє зрозуміти, як різні держави намагаються розв'язати цей епістемологічний хаос. Проте більшість цих спроб фіксують лише технологічний бік проблеми, ігноруючи її глибинну філософську та етичну суть.

Дискусія та результати. Сучасний інформаційний світ, інформаціоналізм та економіка повністю залежні від соціальних мереж і створюються інфо-технологіями, що в цілому формує інформаційно-комунікаційну парадигму соціуму. Зі стрімким розвитком комунікаційних технологій змінюється природа інформації, яка стає доступною дедалі більшій кількості людей у всьому світі, водночас її якість також змінюється. Розвиток комунікаційних, комп'ютерних технологій змінює життя людини – трансформується сфера комунікації, управління, надання послуг тощо. Соціальна комунікація в інформаційному суспільстві перестає бути лише передачею повідомлень, вона стає процесом спільного конструювання знання (Воронкова&Нікітенко, 2022; Людина в цифровому суспільстві: сучасні тренди, 2025; Кастельс, 2007; Чайка, Вишневецький&Павловський, 2024, с. 79–87; Черних, 2024; Castells, 2004, pp. 2–45).

В інформаційну епоху має місце дихотомія «інформація – знання». Інформаційне суспільство породило парадокс: зростання обсягів інформації (Big Data) призводить до дефіциту глибокого знання. Інформація є сировою, фрагментованою та контекстуально незакріпленою, знанням вона стає лише після процедури когнітивної асиміляції та критичної рефлексії.

Соціальна комунікація сьогодні не просто ретранслює знання, вона конструює його, модифікує та легітимізує. Теза американського політолога і футуролога Джона Нейсбіта «Ми тонемо в інформації, але прагнемо знань» (Naisbitt, 1982) чітко окреслює головний виклик для сучасної епістемології соціальних комунікацій. Наслідком

цього є потреба в новому епістемологічному обґрунтуванні соціальної комунікації, яке враховує швидкість, масштабність і мережеву природу інформаційних потоків.

Серед основних проблем епістемології в інформаційному суспільстві можна виокремити такі:

1. Інформаційна перенасиченість і шум. Велика кількість джерел ускладнює відбір релевантної та достовірної інформації; традиційні маркери авторитету втрачають силу.

2. Фрагментація публічної сфери. Мережеві платформи сприяють формуванню ехо-камер і локальних епістемічних спільнот з власними критеріями істини.

3. Технологічна опосередкованість знання. Алгоритми ранжування, персоналізація та автоматизовані системи модифікують доступ до фактів і формують «конструйовану реальність».

Закономірно постає питання, як у новому інформаційному шумі люди здатні пізнавати істину, відрізнити факт від симулякра та формувати спільні смисли. Якщо раніше комунікація спиралася на певні верифіковані інститути (науку, професійну журналістику, державні інституції), то сьогодні вона є децентралізованою та хаотичною. Моральні норми, які тисячоліттями викристалізовувалися у безпосередній взаємодії людей «віч-на-віч», виявилися недієвими у віртуальному просторі, де анонімність, алгоритми рекомендацій та ШІ диктують свої правила гри. Закон, своєю чергою, намагається регулювати цифрові потоки старими методами, що породжує логічні й етичні безвиходи (Єрмоленко, 2021; Козловець, 2026, с. 1–19).

Руйнація епістемологічних підвалин комунікації веде до розпаду суспільного консенсусу як такого. Коли індивіди втрачають спільні критерії істинності, вони замикаються у так званих «інформаційних бульбашках» чи «ехо-камерах», де формується власна, сурогатна мораль та альтернативне бачення правомірності. Сьогодні перед соціальною комунікацією постало епістемологічне завдання: відновити спільні критерії істини і довіри в умовах мережевої фрагментації та алгоритмічної опосередкованості.

Основою для епістемологічного аналізу комунікації тривалий час слугувала теорія комунікативної дії Ю. Габермаса, яка базувалася на ідеалі «раціонального дискурсу», де критерієм істини є консенсус, досягнутий під силою кращого аргументу (Yabermas, 1984; Габермас, 1999. С. 287–324).

Епістемологічна традиція класичного раціоналізму наприкінці XX – початку XXI століття зазнала істотних змін. Незважаючи на «поступливість» і «поміркованість» постнекласичної раціональності, що дала змогу відступати від настанов логічного позитивізму й аналізувати суб'єкт пізнання в його цілісності, на обрії наукової методології з'являються нові проблеми, які мають переважно епістемологічне забарвлення (Єрмоленко, 2021; Комунікативна практична філософія, 1999).

Якщо класична теорія пізнання розглядала знання як «обґрунтоване істинне переконання» (justified true belief), то в інформаційній сфері XXI століття критерії «істинності» та «обґрунтованості» зазнають суттєвої деконструкції. Водночас відбувається перехід від лінійності до мережовості. Якщо раніше знання фіксувалося у стійких інституційних формах (книги, академічні інституції), то сьогодні воно існує у вигляді ризоматичних, постійно змінних мережових структур (Kumar, 2024).

Вищезазначені процеси свідчать про те, що соціальна комунікація в інформаційному суспільстві втрачає свою кумулятивно-пізнавальну функцію, перетворюючись на інструмент симуляції та маніпуляції (у розумінні Ж. Бодріяра).

У цьому контексті виникає проблема верифікації та легітимації знання. Традиційно легітимація знання здійснювалася через інституційні фільтри: наукові спільноти, експертні ради, державні інституції та авторитетні медіа.

Інформаційне суспільство здійснило децентралізацію експертного знання. Сьогодні кожен користувач мережі є одночасно і споживачем, і виробником контенту (просьюмером, prosumer). Це породжує кризу довіри до класичних джерел епістемологічного авторитету. Постає питання: як в умовах тотального плюралізму та анонімності мережі обґрунтувати достовірність повідомлення?

Епістемологія соціальної комунікації змушена шукати нові критерії верифікації, серед яких:

- а) контекстуальна надійність джерела (соціальний капітал та репутація в мережі);
- б) алгоритмічна прозорість (розуміння того, як алгоритми пошукових систем та ШІ формують способи і форми подання інформації);
- в) крос-платформна валідація (інтертекстуальний аналіз інформаційних потоків).

Серед основних підходів до епістемологічного обґрунтування можна виокремити наступні:

1. Мультиметодна верифікація: поєднання автоматизованих інструментів перевірки фактів з експертною оцінкою та громадською прозорістю джерел.

2. Розвиток інформаційної грамотності: системна освіта громадян щодо критичного мислення, алгоритмічної прозорості та методів перевірки.

3. Інституційні механізми модерації: створення незалежних платформ для публічної верифікації й апеляції, що поєднують технічні та соціальні процедури.

Зазначимо, що під виглядом модерації цензура нерідко супроводжується ризиком політичного чи корпоративного зловживання інструментами верифікації.

Для сучасних типів соціально-комунікативних відносин характерно дотримання не тільки індивідуально (колективно)-психологічних і духовно-культурних норм, а й врахування іншої складової комунікативного середовища – просторово-часових характеристик, формування глобального інформаційного простору і нетрадиційних засобів комунікації. Найбільш характерними ознаками незвичності просторово-часового континуума соціальної комунікації є: миттєвість взаємодії; зняття кордонів і відстаней; розмаїття просторових конфігурацій; можливість віртуалізації; динамічність трансформацій (зжимання, розширення);

Таблиця 1

Цифрова реальність внесла корективи, які підривають раціоналістичний оптимізм

Феномен цифрової комунікації	Епістемологічний наслідок
Ехо-камери та «бульбашки фільтрів»	Ізоляція суб'єктів у гомогенних інформаційних середовищах; втрата здатності до універсального діалогу.
Епоха постправди (Post-truth)	Апеляція до емоцій та особистих переконань стає вагомішою для верифікації «істини», ніж об'єктивні факти.
Когнітивний релятивізм	Множинність істин (плюралізм думок) переростає у повне заперечення існування об'єктивного факту («у кожного своя правда»).

Джерело: сформовано автором

демократичність (інваріантність відносно політики, ідеології, національно-державних відносин і т. ін.); ефект «всесвітньої спільноти» та інші.

Виходячи з того, що інформація за своєю природою є таким ресурсом, який легше за інших долає будь-які перепони, то широке поширення інформаційних комп'ютерних технологій призвело до якісно нових зв'язків між часом і простором. Час вже не є таким послідовним, він може бути як накопичений завдяки примноженню інформації, так і швидко розтрачений через активну комунікацію. Просторова побудова сучасного світу набагато більше залежить від функціонування електронних мереж, ніж від суто фізичних параметрів. М. Кастельс вводить поняття «позачасовий час» («timeless time») і «плинний простір» («space of flows») (Кастельс, 2007).

М. Кастельс також зазначає, що з експоненційним поширенням соціальних мереж стала зрозумілою також їхня руйнівна роль. Він зізнається, що його початкові спостереження щодо «визвольної ролі самокомунікації та автономії соціальних мереж» були хибними. Кастельс висновує, що після масового поширення «фейкових новин» і масового використання ботів, забруднення інформаційного простору та емоціоналізації суспільства «соціальні мережі стали глобальним сховищем антигуманних цінностей, поширення яких по всій планеті почало переслідувати нас» (Castells, 2023, Рр. 940–946).

У ХХІ столітті ми стикаємося з феноменом, коли правдивість інформації втрачає значення. Це явище називають постправдою. Як соціально-філософський і політичний феномен постправа позначає ситуацію, за якої формування громадської думки визначається насамперед емоційними апеляціями, особистими переконаннями чи суб'єктивними наративами, а не об'єктивними фактами. У світі постправди істина відходить на другий план, і людина частіше вірить у те, що їй здається правильним або вигідним, а не в те, що відповідає реальності. Найяскравішими прикладами постправди є ситуації, коли громадськість навмисно вводять в оману за допомогою емоційних гасел або неправдивих тверджень, їх простоти й апеляції до переконань та «своєї правди» (Філософська думка, 2018, с. 6–71).

Сьогодні медіапростір буквально переповнений постправдою, яка стала одним із основних інструментів боротьби за увагу аудиторії. Медіа, зокрема такі, як новинні сайти, телеканали You

Tube-канали та соціальні мережі, дедалі частіше нехтують точністю й правдивістю інформації заради гучних заголовків і сенсацій, адже саме вони приваблюють глядачів та читачів. У такій ситуації правда легко губиться серед маніпуляцій.

Основними проблемами епістемології в інформаційному суспільстві є:

По-перше, інформаційна перенасиченість і шум. Велика кількість джерел ускладнює відбір релевантної та достовірної інформації, а традиційні маркери авторитету втрачають силу.

По-друге, фрагментація публічної сфери. Мережеві платформи сприяють формуванню ехо-камер і локальних епістемічних спільнот з власними критеріями істини.

По-третє, технологічна опосередкованість знання. Алгоритми ранжування, персоналізація та автоматизовані системи модифікують доступ до фактів і формують «конструйовану реальність».

В умовах інформаційного суспільства колізія між правом і мораллю набуває принципово нової форми – вона розгортається як конфлікт за право визначати саму соціальну реальність. Головною ознакою суспільної кризи тут стає тотальна фрагментація епістемічного простору, відома як епоха «постправди». У цьому стані об'єктивні факти мають менше значення, ніж апеляція до емоцій та особистих переконань. Як наслідок, єдина колись загальносуспільна мораль розпадається на безліч групових етик (локальних моральних кодексів фейсбук-спільнот чи політизованих телеграм-каналів). Законодавство, яке за своєю суттю має бути універсальним і монолітним, виявляється неспроможним врегулювати відносини між групами, які живуть у принципово різних когнітивних світах (Малишена, 2025, с. 36–45).

Це породжує глибоку кризу правозастосування в інформаційній сфері, де закон починає виглядати або безпорадно, або аморально. Яскравим прикладом є спроби юридичного регулювання мови ворожнечі або модерації контенту великими технологічними корпораціями. Коли алгоритми приватних платформ блокують користувачів за висловлювання, які з погляду національної моралі (наприклад, у країні, що веде справедливую оборонну війну) є цілком виправданими та етичними, виникає жорстка колізія. Закон захищає право власності та корпоративні правила платформи, але це входить у клінч із суспільним уявленням про справедливість і право на самовираження.

Іншим симптомом кризи є розмивання кордонів між публічним та приватним простором, що

створює небачені раніше етико-правові дилеми. Сучасні технології збору великих даних (Big Data) дозволяють державі та корпораціям здійснювати майже тотальний моніторинг поведінки людини, що часто є абсолютно легальним з погляду чинного законодавства (через формальну згоду користувача на умови використання). Проте суспільна мораль дедалі гостріше реагує на цю практику, сприймаючи її як цинічне вторгнення в інтимний простір індивіда, цифровізацію насильства та порушення людської гідності.

Крім того, брак епістемологічного обґрунтування комунікації призводить до інфляції самого поняття «правової відповідальності». В інформаційному суспільстві швидкість поширення деструктивних смислів є блискавичною, а джерело маніпуляції часто є анонімним або знаходиться поза межами національної юрисдикції. Намагаючись захистити суспільний порядок, держава вдається до превентивного блокування ресурсів чи посилення відповідальності за репости, що миттєво таврується суспільством як наступ на демократію. Виникає замкнене коло: бездіяльність закону руйнує моральний клімат суспільства через безкарність фейків, а його надмірна активність руйнує довіру до держави через сприйняття її дій як тиранії.

Сьогодні спостерігається криза інституту експертного знання, який раніше слугував містком між правом та мораллю. В інформаційному хаосі голос професійного журналіста, юриста, науковця чи етика тоне в морі популізму та інфлюенсерства. Держава, ухвалюючи закони під впливом хайпу або миттєвих медійних трендів, фіксує у правовому полі не вивірені часом моральні константи, а щохвилинні фобії чи маніпулятивні наративи. Така «медіатизація права» позбавляє законодавство його інтелектуальної та моральної ваги, перетворюючи його на додаток до стрічки новин. Зазначимо, що існує небезпека й переоцінки експертності, а надмірна довіра до «експертних» алгоритмів може замаскувати системні упередження.

Зрештою, основна небезпека полягає в епістемічному відчуженні людини цифрової доби. Коли комунікація перестає бути інструментом порозуміння, а стає простором маніпуляції та агресії, то індивід втрачає орієнтири. Правові норми починають сприйматися як елемент віртуального симулякра, що не має стосунку до реального виживання. Суспільство, позбавлене надійних інструментів верифікації інформації, втрачає

здатність до солідарної дії, розпадаючись на атомізовані субкультури, що є фінальною стадією соціальної аномії.

Вихід із системної комунікативної кризи лежить не в площині тотального контролю над інформацією, а у створенні нової епістемологічної архітектури суспільства. Держава та громадянське суспільство мають усвідомити, що регулювання інтернету за допомогою старих заборонних механізмів є неефективним та токсичним. Потрібен перехід до концепції «епістемічної безпеки та гігієни», де основним завданням права є не цензурування контенту, а захист прозорості алгоритмів, верифікація джерел та стимулювання критичного мислення громадян. Законодавство має гарантувати право людини знати, чи спілкується вона з живою істотою, чи зі штучним інтелектом, і як саме формується її інформаційна стрічка.

Важливим кроком має стати розробка інструментарію «цифрового конституціоналізму», який інтегрував би фундаментальні людські цінності у простір глобальних мереж. Це передбачає створення міжнародних та національних етичних кодексів для технологічних гігантів, які б базувалися на габермасівських принципах раціональної комунікації. Якщо архітектура цифрових платформ буде переорієнтована з клікбейту на верифікацію та конструктивний діалог, то це автоматично зніме значну частину моральних колізій, повернувши комунікації її первинний сенс – об'єднання людей навколо істини.

Отже, інформаційне суспільство ставить перед соціальною комунікацією епістемологічне завдання: відновити спільні критерії істини й довіри в умовах мережевої фрагментації та алгоритмічної опосередкованості. Це потребує поєднання технічних рішень, освітніх програм і нових інституційних процедур, які забезпечать прозорість, підзвітність і інклюзивність процесів верифікації знання.

Висновки. Розвиток комунікаційних, комп'ютерних технологій змінює життя людини – трансформується сфера комунікації, управління, надання послуг тощо. Інформаційне суспільство радикально змінює умови соціальної комунікації, створюючи нові епістемологічні виклики: надмір інформації, фрагментація знання та ерозія спільних критеріїв істини. Соціальна комунікація в інформаційному суспільстві перестає бути лише передачею повідомлень, а стає процесом спільного конструювання знання, безпосереднім

простором його генерації. Це вимагає нових норм довіри, процедур верифікації та інституцій, які можуть гарантувати прозорість джерел і методів.

Наукова новизна полягає у зміщенні фокусу з суто правового аналізу соціальної комунікації на фундаментальний гносеологічний рівень, де криза законодавства розглядається як наслідок втрати суспільством єдиної пізнавальної матриці. Для подолання кризових явищ (таких як фейки, когнітивне розшарування суспільства, втрата раціонального дискурсу) філософія та теорія комунікації слід розробити нову методологію «цифрової гігієни» та критичного мислення, яка б розглядала медіаграмотність не просто як прикладну навичку, а як фундаментальну епісте-

мологічну чесноту сучасного суб'єкта пізнання. Епістемологічне обґрунтування соціальної комунікації в інформаційному суспільстві вимагає відходу від жорсткого фундаменталізму на користь соціальної епістемології та еволюційної прагматики. Тільки поєднавши технологічний прогрес із моральними імперативами та суворим епістемологічним контролем, ми зможемо вивести суспільство з кризового стану та побудувати гармонійне майбутнє.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у детальнішому вивченні того, як змінюються механізми людського сприйняття під впливом повністю штучного інформаційного середовища.

Список використаних джерел

- Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
- Бьолер Д. Розмисли щодо нашого осереддя в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз [Текст]. *Філософська думка*. 2017. № 2. С. 54–57.
- Воронкова В. Г., Кивлюк О. П., Нікітенко В. О. Критичне мислення у контексті постмодерністського дискурсу Ж. Бодрійяра. *Освітній дискурс*. 2023. № 45. С. 29–39.
- Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022. 460 с.
- Габермас Ю. Дії, мовленнєві інтеракції та життєвий світ; [пер. з нім.] Єрмоленко А. М. *Комунікативна практична філософія*. Київ: Лібра, 1999. С. 287–324.
- Гюсле Вікторіо. Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
- Єрмоленко А. М. Дискурс, комунікація, моральність : монографія; Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Наукова думка, 2021. 439 с.
- Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Пер. з англ. Київ: Вид-во «Ваклер», 2007. 304 с.
- Козловець М. А. Технології штучного інтелекту та їх вплив на буттєвість людини. *Humanities Studies* : збірник наукових праць / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 19 (96). С. 55–66.
- Козловець М. А. Від «печери» Платона до гіперреальності Бодрійяра в епоху генеративного штучного інтелекту. *Вісник гуманітарних наук*, (18). 2026. С. 1–19.
- Комунікативна практична філософія: підручник / А. М. Єрмоленко; пер. з німец. Київ: Лібра, 1999. 487 с.
- Круглий стіл «Комунікація і політика за доби постправди». *Філософська думка : український науково-теоретичний часопис*. 2018. № 5. С. 6–71. <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/435>
- Людина в цифровому суспільстві: сучасні тренди : монографія / [Т. С. Гиріна, М. А. Козловець, С. В. Куцєпал та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. 234 с.
- Малишена Ю. О. Дискусійність соціальної епістемології. *Політологічний вісник*, 2025. № 94. С. 36–45. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2025.94.36-45>
- Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
- Чайка Ірина, Вишневецький Руслан, Павловський Валерій. Концепція інформаційного суспільства: філософсько-антропологічний аналіз. *Humanities Studies*. 2024. Випуск 18 (95). С. 79–87.
- Черних Г. Соціологія інформаційного суспільства: навчальний посібник для студентів спеціальності 054 «Соціологія» освітнього рівня магістр, освітньої програми «Соціологія». Київ: 2024. 162 с.
- Apel K.-O. Transzendente Reflexion und Geschichte, Herausgegeben und mit einem Nachwort von Smail Rapić. Suhrkamp, Berlin, 2017, 369 p.
- Castells M. The Network Society Revisited. *American Behavioral Scientist*. 2023. № 67(7), Pp. 940–946. DOI: <https://doi.org/10.1177/00027642221092803>
- Castells M. Informationalism, networks, and the network society: a theoretical blueprint. The network society: a cross-cultural perspective. UK: Edward Elgar Pub. 2004. Pp. 2–45. URL: <http://socio.ge/downloads/komunikacisteoria/eng/Castells%20Manuel%20The%20Network%20Society.pdf>

- Castells, M. The Network Society: from Knowledge to Policy // M. Castells, G. Cardoso (eds.). The Network Society: From Knowledge to Policy. Washington (DC), 2005. Pp. 3–21.
- Kumar, Krishan. Secularization and rationalization in modernization. In: The nature of modern society. On-line. 2024.
- Naisbitt John. Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives. Warner Books, 1982. 208 s.
- Yabermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Boston: Beacon Press, 1984. 465 s.

References

- Baudrillard, J. (2004). Simulacra and simulation / trans. from French by V. Khovhun. Kyiv: Solomiya Pavlychko Publishing House "Fundamentals", 2004. 230 p.
- Böhler, D. (2017). Reflections on our environment in the face of external and internal threats [Text]. Philosophical Thought. No. 2. Pp. 54–57.
- Voronkova, V. G., Kyvlyuk, O. P., Nikitenko, V. O. (2023). Critical thinking in the context of J. Baudrillard's postmodernist discourse. Educational discourse. No. 45. Pp. 29–39.
- Voronkova, V. G., Nikitenko, V. O. (2022). Philosophy of the digital person and digital society: theory and practice: monograph. Lviv-Torun:Liha-Press. 460 p.
- Habermas, Y. (1999). Actions, speech interactions and the world of life; [trans. from German] Yermolenko A. M. Communicative practical philosophy. Kyiv: Libra. Pp. 287–324.
- Gösle, Vittorio. (2003). Practical Philosophy in the Modern World. Trans. from German, notes and afterword by Anatoly Yermolenko. Kyiv: Libra. 248 p.
- Yermolenko, A. M. (2021). Discourse, communication, morality: monograph; National Academy of Sciences of Ukraine, G. S. Skovoroda Institute of Philosophy. Kyiv: Naukova Dumka. 439 p.
- Castells, M. (2007). Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business and Society / Translated from English. Kyiv: Vakler Publishing House. 304 p.
- Kozlovets, M. A. (2024). Artificial intelligence technologies and their impact on human existence. Humanities Studies: collection of scientific works / editor-in-chief V. G. Voronkova. Zaporizhzhia: Helvetica Publishing House. Issue 19 (96). Pp. 55–66.
- Kozlovets, M. A. (2026). From Plato's "cave" to Baudrillard's hyperreality in the era of generative artificial intelligence. Bulletin of the Humanities, (18). P.1–19.
- Communicative practical philosophy: textbook. (1999) / A. M. Ermolenko; translated from German. Kyiv: Libra. 487 p.
- Round table "Communication and Politics in the Post-Truth Era". Philosophical Thought: Ukrainian Scientific and Theoretical Journal. 2018. No. 5. Pp. 6–71. <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/435>
- Man in a digital society: modern trends: monograph. (2025) / [T. S. Hyrina, M. A. Kozlovets, S. V. Kutsepal and others]; Analytical center of modern humanities. Kharkiv: Pravo. 234 p.
- Malyshena, Yu. O. (2025). The Discursiveness of Social Epistemology. *Political Science Bulletin*. No. 94. Pp. 36–45. <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2025.94.36-45>
- Sytichenko, L. A. (1996). The Sources of Communicative Philosophy. Kyiv: Lybid. 176 p.
- Chayka, Iryna, Vyshnevetskyi, Ruslan, Pavlovskyi, Valeriy. (2024). The Concept of Information Society: Philosophical and Anthropological Analysis. *Humanities Studies*. Issue 18 (95). Pp. 79–87.
- Chernykh, G. (2024). Sociology of the Information Society: a textbook for students of specialty 054 "Sociology" of the master's level, educational program "Sociology". Kyiv. 162 p.
- Apel, K.-O. (2017). Transzendente Reflexion und Geschichte, Herausgegeben und mit einem Nachwort von Smail Rapić. Suhrkamp, Berlin. 369 p.
- Castells, M. (1997). The information age: economy, society and culture. Oxford: Blackwell. 461 p.
- Castells, M. (2023). The Network Society Revisited. *American Behavioral Scientist*. № 67(7), Pp. 940–946. DOI: <https://doi.org/10.1177/00027642221092803>
- Castells, M. (2004). Informationalism, networks, and the network society: a theoretical blueprint. The network society: a cross-cultural perspective. UK: Edward Elgar Pub. Pp. 2–45. URL: <http://society.ge/downloads/komunikaciisteoria/eng/Castells%20Manuel%20The%20Network%20Society.pdf>
- Castells, M. (2005). The Network Society: from Knowledge to Policy // M. Castells, G. Cardoso (eds.). The Network Society: From Knowledge to Policy. Washington (DC). Pp. 3–21.
- Kumar, Krishan. (2024). Secularization and rationalization in modernization. In: The nature of modern society. On-line.
- Naisbitt, John. (1982). Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives. Warner Books. 208 s.
- Yabermas, J. (1984). The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Boston: Beacon Press. 465 s.

MAKSYM, MOCHKOVSRKIY – PhD student of the Department of Philosophy and Political Science
Zhytomyr Ivan Franko State University (Zhytomyr, Ukraine)
E-mail: maksym.mochkovskiy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2270-9518>

EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL COMMUNICATION IN THE INFORMATION SOCIETY

Abstract

Social communication in the information society ceases to be just the transmission of messages, it becomes a process of co-construction of knowledge. Therefore, there is a need for a new epistemological justification of social communication, which takes into account the speed, scale and network nature of information flows. **The purpose** of the article is to study the ways and means of an adequate epistemological foundation for modern communication. **The research methodology** The research methodology is based on a set of methods, including dialectical, historical-philosophical, phenomenological, etymological, discursive, hermeneutic, semiotic, anthropological, systemic, critical-analytical. Synergistic methodology, general scientific and specific scientific methods, in particular, analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and analogy, were also used. **Conclusions and prospects for further research.** The theoretical and methodological foundations of the information society are considered in the context of its epistemological and anthropological dimensions. It has been proven that social communication in the information society has ceased to be simply a channel for transmitting ready-made knowledge; it has become a direct space for its generation. The phenomena of "post-truth", algorithmic manipulation, and a crisis of trust are analyzed, which are direct consequences of the lack of an adequate epistemological foundation of modern communication. It is substantiated that the information society poses an epistemological task for social communication to restore common criteria of truth and trust in the conditions of network fragmentation and algorithmic mediation. This requires a combination of technical solutions, educational programs, and new institutional procedures that will ensure transparency, accountability, and inclusiveness of knowledge verification processes. It is argued that the epistemological justification of social communication in the information society requires a departure from rigid fundamentalism in favor of social epistemology and evolutionary pragmatics. It is noted that to overcome crisis phenomena (such as fakes, cognitive stratification of society, loss of rational discourse), philosophy and communication theory must develop a new methodology of "digital hygiene" and critical thinking, which would consider media literacy not simply as an applied skill, but as a fundamental epistemological virtue of the modern subject of knowledge.

Keywords: information society, social communication, communicative action, epistemology, cognitive interest, truth, discourse, post-truth, rationality.

© The Authors(s) 2026

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 18.06.2026

Accepted date 18.07.2026

Published date 14.10.2026

How to cite: Мошковський, Максим. Епістемологічні основи соціальної комунікації в інформаційному суспільстві. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2026. 27(104). P. 96–104
doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2026-27-104-09>